

Tóth Ibolya

Küzdelem a gyermekszegénység ellen. Családi napközik Debrecenben

Bevezetés

Napjaink egyik legnagyobb kihívása, mely a világon minden országban jelen van valamilyen formában, az a gyerekszegénység. A veszélyeztetett csoportok közé tartoznak a munkanélküli szülők gyerekei, a három vagy több gyermekes családok, illetve a gyermeküket egyedül nevelő szülők (Ferge és Darvas 2012).

Az EU 27 országában a gyerekek és az aktív korúak kockázata magasabb a szegénységre és a társadalmi kirekesztődésre, mint az időseknek. A gyerekszegénység mértékét befolyásolja a szülők munkaerő piaci helyzete, a háztartás, amelyben felnőnek, illetve a kormány beavatkozásai is (Antuofermo és Di Meglio 2012). Mivel a gyermekek szegénysége és a szülők munkaerő piaci státusza egymástól el nem választhatóak, ezért tanulmányomban megvizsgálom a hazánkat jellemző foglalkoztatási és munkanélküliségi mutatókat is.

A 2011-es KSH népszámlálási adataira támaszkodva elmondható, hogy 2011-ben 9 millió 982 ezer fő élt Magyarországon. A 2001-es népszámlálási adatokkal összevetve ezt az eredményt jelentős népességcsökkenés figyelhető meg, különösen a gyermekek esetében, a csökkenés mértéke 15%-os volt. Szintén 2011-es KSH adatok szerint ma Magyarországon 1,4 millió gyerek él. Minden 3. gyerek szülei elváltak, 90%-uk él családban, 51%-uk pedig nélkülöz valamely területen, és 17%-uk tekinthető szegénynek (KSH 2011). Az UNICEF 2012-ben készült felmérése szerint minden második gyerek nélkülöz ma Magyarországon - emelte ki Gyurkó Szilvia az UNICEF Magyar Bizottságának gyerekjogi igazgatója 2013-ban (UNICEF 2013). A családi napközik, mint viszonylag új, alternatív napközbeni ellátási formák megoldást nyújthatnának a gyermekszegénység mértékének enyhítésére. Tanulmányom elméleti háttérének megalkotása során Darvas Ágnes, Tausz Katalin és Ferge Zsuzsa, munkáit veszem alapul.

Céлом az, hogy átfogó képet adjak a hazai gyermekszegénység és családi napközik összefüggéseiről. *Hipotézisem a kutatás során az, hogy a családi napközik csupán azoknak a gyerekeknek a szegénységét enyhítik, akik nem tekinthetőek szegénynek, hiszen a gyerekek nem tartoznak a Ferge Zsuzsa és Darvas Ágnes által meghatározott szegénység által veszélyeztetett csoportok bármelyikébe. A napközik magas térítési díjainak következtében a munkanélküli szülők, vagy a nagycsaládosak nem tudják igénybe venni a napközik szolgáltatásait.* Kutatásomban bemutatom a Debrecenben működő családi napköziket.

A működő 17 napköziből 15-tel sikerült félig strukturált interjút készítenem hat fő kérdéskör köré csoportosítva. Az első kérdéscsoport a családi napközi kialakításával kapcsolatos kérdéseket tartalmazza, a második az együttműködéssel kapcsolatos (önkormányzattal, szociális intézményekkel), a harmadik az intézmény személyi háttérével, illetve technikai felszereltségével, a negyedik kérdés csoport a gyerekekre vonatkozik, az ötödik a költségekkel, míg a hatodik a jövőbeni tervekkel foglalkozik. A gyerekszegénység csökkentésének indikátorát úgy próbáltam megvizsgálni, hogy megnéztem a családi napközik éttrendjét, a gyerekek táplálkozási lehetőségeit a napközikben.

Munkaerő- piaci mutatók

OECD adatok szerint 2010-ben hazánkban a 15-24 éves korosztály foglalkoztatási rátája átlagosan 20,4 %-os, mely 2004-hez képest csökkenő tendenciát mutat. A 25-54 éves korosztály foglalkoztatási rátája átlagosan 73,6 %-os, az 55-64 éves korosztály foglalkoztatási rátája emelkedő tendenciát mutat az utóbbi években. (OECD 2012). KSH adatok szerint 2012-ben a foglalkoztatottak száma 3 millió 843 ezer fő volt (15-64 éves korosztály), mely 1,7 %-kal magasabb, mint 2011-ben (KSH 2011).

A nők és férfiak munkaerő piaci különbségeiről elmondható, hogy a nők munkaerő piaci hátrányai, bérhátrányai jelentősek a férfiakéhoz képest. EU adatok szerint a nők 15 %-kal keresnek kevesebbet, mint a férfiak (Európai Bizottság 2009). Vannak olyan területek, melyeken jelentős a nők részvétele, míg más területen elenyésző. A férfiak és nők közötti bérhátrány kis mértékben csökkenni látszik az utóbbi időben, ugyanakkor Frey Mária úgy véli, a férfiak és nők közötti bérhátrány utóbbi időben való csökkenésének háttérében az áll, hogy felértékelődtek a szellemi foglalkozások, és leértékelődtek a fizikai foglalkozások. A nők között több a szellemi foglalkozású, mint a férfiak között, ez magyarázza a bérhátrány kismértékű csökkenését. Illetve csökkentek az alacsonyan iskolázott férfiak bérei (Frey 1997). 2012-es KSH adatok szerint hazánkban a nők foglalkoztatottsági aránya növekedett, ám ez még így is alul maradt a férfiak foglalkoztatottsági arányához képest.

Az Eurobarométer 2006-os vizsgálata alapján, mely intoleranciát és diszkriminációt vizsgált, elmondható, hogy a magyar lakosság 48 %-a vélekedett úgy, hogy a magyar társadalomban inkább nőnek lenni hátrány, mint férfinak. A megkérdezett lakosság csupán 6 %-a vélte úgy, hogy férfinak lenni hátrány. Az egyenlőtlenségek a férfiak és a nők között tehát jelentősek, s a nemen alapuló megkülönböztetés hazánkban az egyik legerősebb (Czibere 2009).

Felfogások, tendenciák a nők munkaerő piaci helyzetével kapcsolatban

„A nőket a háztartásba száműző felfogás” (Czibere 2009):

Ennek a felfogásnak az értelmében a nők alávett helyzetben vannak a férfiakhoz képest. A kenyérkeresés a férfi dolga, míg a nők feladata a háztartás vezetése, és a gyerekek nevelése. A nő így folyamatos eltartotti státuszban van.

- Az EU tanulmányai alapján a magyar nők töltik a legtöbb időt a háztartási munkával, mely nem tartozik a fizetett munka kategóriájába. Nagyon kevés az a szabadidő, melyet a nők ténylegesen magukra fordíthatnak, ugyanakkor nagyon kevés férfi veszi ki a részét a házi munkából.
- Koncz Katalin a nők „hármasszerepkörének” feszültségéről ír művében (család-hivatás-háztartás hármasa) (Koncz 1987).
- Nem érvényesül az egyenlő munkáért egyenlő bért elve.
- A nők alulreprezentáltak a politikában.
- A nők nemiségükből adódóan sokkal inkább ki vannak téve a munkahelyi zaklatásnak, a szexuális abúzusnak.

A családon belüli szerepek azonban napjainkban átalakultak. Talán közhelynek számít, hogy az ember társadalmi lény. A társadalom tagjai között pedig valamilyen viszonyrendszer alakul ki, mely alapján különböző társadalmi pozíciókat töltünk be. A státuszok szereplői

meghatározott szerepek szerint viselkednek (Andorka 2006). Napjainkban mást várnak el a férfiaktól és mást a nőktől, mind a társadalom egészében, mind pedig a családon belül. A szerepbeosztások megváltoztak. A XX. században jellemző volt a jó család mítosza, ahol az apa testesítette meg a szigort, míg az anya a gyengédséget. Ez a mítosz a XXI. században megváltozott, elsősorban a megváltozott munkaerő piaci feltételeknek köszönhetően, hiszen nem feltétlenül az anya tölti a legtöbb időt gyerekével, s előfordulhat, hogy az apuka megyes-re a gyerekekkel a munkanélküliség elkerülése érdekében.

A szegénységről általában

A rendszerváltást követően a szegénység feminizálódása jelentőssé vált. Ennek értelmében a szegények között egyre nagyobb számban jelentek meg egyedül élő idős nők és egyedülálló gyerekes anyukák (Fényes 2010). Az EU adatai szerint 7 emberből 1-et biztosan veszélyeztet a szegénység a tagállamokban.

Az Európai Bizottság 2004-es társadalmi befogadásról szóló riportjában tette közvé, hirdette ki, az 1984-ben, az ENSZ által meghatározott fogalmat, miszerint: „*Szegénynek kell tekinteni egy személyt, egy családot vagy egy társadalmi csoportot abban az esetben, ha a rendelkezésre álló erőforrások oly mértékben korlátozzák, vagy kizárják őket a minimálisan megkövetelhető életformából abban az országban, ahol élnek.*” (Európai Bizottság 2004).

A szegénység és a társadalmi kirekesztődés szorosan összetartozó fogalmak. A kirekesztődés egy nehezen meghatározható folyamat, mely során az egyén korlátozva van a mindennapi élethez szükséges javaktól, ezáltal marginalizálódik. A fogalom a '70-es években terjedt el Franciaországban (objektív-relatív depriváció, Townsend fogalma) (Townsend 1979), majd átkerült az Unió fogalomtárába (1985). A modern kori értelmezés szerint a kirekesztődés több mint a jövedelem hiányból eredő szegénység.

Castel 1998-ban megjelenő művében a társadalmat két csoportra osztotta: kiilleszkedettekre és beilleszkedettekre. A két csoport között található csoportot a sebezhető csoportjának nevezte, azért mert ez az a csoport, aminek legnagyobb az esélye a szegénységre és a deprivációra (Castel 1998).

Ferge tanulmányában (1986) öt fő szegénységi okot határozott meg:

- Biológiai, fiziológiai okok: életkori sajátosságokból eredő okok (túl fiatal, vagy túl idős).
- Társadalmi eredetű problémák, melyek az elszegényedéshez vezetnek: az egyén nem tehet róla, hiszen a társadalom teremt olyan feltételeket, melyeknek az egyén nem tud megfelelni.
- Településszerkezetből adódó hátrányok. Magyarország eltérő település struktúrájából adódóan vannak olyan hátrányos helyzetű települések, ahol magasabb a munkanélküliség, alacsonyabb az oktatás színvonala, hiányosabb az infrastruktúra más településekhez viszonyítva.
- Lakásrétgazdóság, melyről úgy véli, a szegénységet átörökíti és fenntartja, hiszen a társadalom erőviszonyai képeződnek le benne, pusztán pénzzel nem orvosolható.
- Egyszerre egyéni és társadalmi okok: itt példaként említi a bűnözést, az alkoholizmust, a felelőtlen gyermekvállalást. Ezeket azért tekinti egyszerre egyéni és

társadalmi oknak, mert a társadalom teremt olyan helyzeteket, melynek a fentiek a következményei, okozatai (Ferge 1986).

Az Eurostat 2012-es adatai szerint az Európai Unió lakosságának 23 %-át veszélyeztette a szegénység és a társadalmi kirekesztődés 2010-ben. Ez az EU lakosságának közel ¼ része. Az EU 27 országában 26,9 %-os volt a kirekesztődés mértéke az AROPE indikátor alapján. Antuofermo és Di Meglio írása szerint a gyerekek és a nők, vagy gyerekes anyukák, kockázata a legmagasabb a szegénységre, kirekesztődésre (Antuofermo és Di Meglio 2012).

Az EUROSTAT tanulmány alapján az európaiak 8 %-a tekinthető rászorulóknak. Az EU lakosságának több mint 30 %-a nem tud megbirkózni váratlan kiadásokkal (betegség, háztartási cikkvásárlás). 2010-ben az EU lakosságának 10 %-a élt alacsony munkaintenzitású háztartásban (munkanélküliség) (EUROSTAT 2012).

Az EU 27 országában a gyerekek és az aktív korúak kockázata magasabb a szegénységre és a társadalmi kirekesztődésre, mint az időseknek. A gyerekszegénység mértékét befolyásolja a szülők munkaerő piaci helyzete, a háztartás, amelyben felnő a gyerek illetve a kormány beavatkozásai is (Antuofermo és Di Meglio 2012). Az Eurochild 2012-ben megjelenő tanulmánya szerint az Európai Unióban a gyerekek 19 %-a van veszélyeztetve a szegénység által (Eurochild 2012).

Darvas Ágnes és Tausz Katalin szerint a rendszerváltást követően Magyarországon megnövekedett a szegénység mértéke, így a gyerekek szegénységének mértéke is. A '90-es évektől kezdődően öltött oly mértéket, hogy a társadalom- és szociálpolitika homlokterébe került (Darvas és Tausz 2006). Az említett szerzők munkájukban 7 főbb pontot emeltek ki a hazai gyerekszegénységgel kapcsolatban, melyek a következők:

1. *A gyerekek között nagy számban vannak olyanok, akik olyan háztartásokban élnek, ahol az egy főre jutó jövedelem a segélyezési küszöb alatt van.*
2. *A gyerekek között magasabb a relatív szegények aránya, mint a felnőttek körében.*
3. *A gyerekek nagy része él a népesség legrosszabb jövedelmi helyzetű csoportjaiban.*
4. *A szegénység kockázata magasabb azon gyerekek között, akik kisgyerekes családban, egyszülős vagy több gyermekes családokban élnek.*
5. *Annak ellenére, hogy Magyarországon a szegények többsége nem roma származású, mégis a roma gyerekek körében lényegesen magasabb a szegénységi ráta, mint a nem romák körében. A szegénység a romák körében koncentráltabban jelentkezik, hiszen párosul a hátrányos lakókörnyezettel.*
6. *Pusztán a háztartások adatai alapján nem tárhatjuk fel a jövedelmi szegénységben élő gyerekek helyzetét.*
7. *Mivel a gyermekszegénység többdimenziós jelenség, ezért a dimenziók halmozódása veszélyezteti a gyermekek pszichés és szociális fejlődését (Darvas és Tausz 2006: 13-17).*

Darvas és Tausz egy másik munkája szerint „a gyermekkor az ember életében egy speciális szakasz, hiszen a gyerekeknek, fejlődésük miatt, nincs idejük kivárni a szülők munkaerő piaci helyzetének javulását” (Darvas és Tausz 2005: 778). Gábos András tanulmányában azt írja, hogy a jóléti politikáknak nagyon fontos szerepük van a szegénység csökkentésében (Gábos 2009). Éppen ezért a következőkben röviden összefoglalom a gyermekek számára juttatott pénzügyi és természetbeni juttatásokat.

A gyermekek legfontosabb pénzbeli és természetbeni ellátásait meghatározza, a gyermekek védelméről szóló, 1997. évi XXXI. törvény. A pénzbeli ellátások közé tartozik az univerzális alapon folyósított családi pótlék, melynek összege a gyerekszámától függ, a rendszeres és a rendkívüli gyermekvédelmi kedvezmény, óvodáztatási támogatás és az otthontermelési támogatás.

Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény állapítható meg abban az esetben, ha az egy főre jutó jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj legkisebb összegének 130 %-át. A gyámhivatal állapítja meg a jogosultságot, mely 1 év időtartamra terjed. A jogosultság megállapításakor figyelembe veszi a hatóság a családban élő közeli hozzátartozók számát. A kedvezmény egyébként nem ténylegesen járó havi összeg, hanem pénz formájában egy évben kétszer adható, 5800 Ft összegben, viszont 2012-től már ezt is természetben kapják (Erzsébet utalvány) az arra jogosultak. Emellett a kedvezmény igénybe vehető iskolai étkezés és tankönyvtámogatás formájában is. Rendkívüli gyermekvédelmi kedvezmény (kizárólag pénz formájában) akkor igényelhető, ha a család létfenntartási gondokkal küzd. Tehát annak megállapítása, hogy a család gondjai veszélyeztetik-e a létfenntartást már a jegyző hatáskörébe tartozik, az elbírálás diszkrecionális alapon működik (1997. évi XXXI. törvény IV. fejezet 19.§).

Óvodáztatási támogatásra csak a gyermekvédelmi kedvezményben részesülő szülő jogosult, abban az esetben, ha a 3 vagy 4 éves gyermekét óvodába íratta. Valamint egyéb feltétel még a szülők nyilatkozata, miszerint legfeljebb az általános iskola 8. évfolyamát fejezték be a gyermek 3 éves koráig. Ennél a pontnál jegyzem meg, hogy a családi napközibe járó gyermek után, aki betöltötte 3. vagy 4. életévét nem jár ez a támogatás, valamint ide köthető az is, hogy a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkező, ugyanakkor munkanélküli szülők gyerekei nem részesülhetnek óvodáztatási támogatásban a törvény e bekezdése szerint (1997. évi XXXI. törvény IV. fejezet 20/C §).

A felsorolt pénzbeli támogatásokból kitűnik, hogy nem jelentenek akkora mértékű segítséget a családoknak, hogy azok jövedelmi helyzete a szegénységi küszöb fölé kerüljön (Darvas és Tausz 2005). Pataki és Somorjai összefoglalta 2006-ban a gyermekek számára fenntartott természetbeni szolgáltatásokat, melyek a következők: óvoda, Biztos Kezdet Gyerekház, bölcsőde, családi napközi, családi gyermekfelügyelet, házi gyermekfelügyelet, alternatív napközbeni ellátás.

A Kt. 24 §- a értelmében, az óvoda a 3-7 éves kor közötti gyermekek számára fenntartott intézmény, viszont csupán az iskolába iratást megelőző egy év a kötelező, addig viszont a gyermekek családból hozott hátrányai megmaradnak. Probléma, hogy csökken az óvodai férőhelyek száma, valamint Magyarország eltérő település struktúrájából adódóan nem mindenhol elérhető ez a szolgáltatás. Gyakran találkozhatunk ország szerte több kisebb település összevonásával összevont óvodákkal, melyek megközelítése anyagi terhet ró a családokra (Pataki és Somorjai 2006). Problémaként említik azt is, hogy az óvodák legnagyobb része csupán az iskolai előkészítésre koncentrálnak (olvasás, írás), s kevésbé a gyermekek speciális, korai fejlesztésére.

A Gyermekek Védelméről szóló törvény rendelkezik a gyermekek napközbeni ellátásáról. A Biztos Kezdet Gyerekházakat elsősorban hátrányos helyzetű gyerekeknek hozták létre, annak érdekében, hogy a családból hozott hátrányok leküzdhetőek legyenek. A törvény értelmében a napközbeni ellátási formák közé sorolhatóak a bölcsődék, a családi

napközök, a családi gyermekfelügyelet, a házi gyermekfelügyelet és az alternatív napközbeni ellátás is.

Érdemes megvizsgálni a célcsoportot a felsorolt intézményekben. A törvény úgy fogalmaz, hogy ezek a napközbeni ellátási formák különösen azon családok számára kell, hogy elérhetőek legyenek, ahol egyedülálló szülők, vagy idős szülők nevelik a gyermeket, ahol a családban három vagy több gyermeket nevelnek, illetve olyan gyermekek számára, akiknek a szülei szociális helyzetükből adódóan nem tudnak gondoskodni róluk (1997. évi XXXI. törvény 41. §).

A bölcsődék a 0-3 éves korú gyermekek számára vannak fenntartva, és viszonylag kis gyerek számmal működnek hatékonyan. Viszont problémaként említhető, hogy nem minden településen érhetőek el a bölcsődék. Emellett folyamatos a verseny a férőhelyekért, hiszen az igények meghaladják a rendelkezésre álló bölcsődék számát. Problémaként említhető meg az is, hogy a leginkább rászorultak gyakorlatilag a magas térítési díjak következtében nem tudják igénybe venni a szolgáltatásokat.

A családi napköziről általában

A családi napközi viszonylag új ellátási forma. A törvény értelmében célcsoportját az óvodában és bölcsődében nem részesülő gyermekek alkotják. Valamint az iskola nyitvatartási idején túl, a családi napközök lehetőséget biztosítanak az iskoláskorú gyermekek napközbeni ellátásra is. A családi napközi is, a korábbi ellátásokhoz hasonlóan, a családban nevelkedő gyermekek számára nyújt lehetőséget gondozás, fejlesztés, étkeztetés, napközbeni ellátás eszközeivel (1997. évi XXXI. törvény 43. §).

A napközi működhet a szolgáltatást nyújtó otthonában, abban az esetben, ha a szükséges feltételeket kialakítja (gyermekek számára mosdó helyiség stb.) Ugyanakkor hiába rendelkezik a törvény erről, Debrecenben mindössze egyetlen olyan napközivel találkoztam, amely nagy valószínűség szerint a család otthona is egyben. A napköziben segítővel, 7 gyerek gondozható, melybe beleszámítható akár a napközit működtető gyereke is, ugyanakkor a saját gyerekekre nem állapítható meg állami normatíva.

A családi napközi, mint viszonylag új alapellátási forma, már 20 hetes kortól várja a gyerekeket akár 14 éves korig. Ez a szolgáltatási forma lehetőséget nyújt a munkaerő piacra visszatérni szándékozó szülőknek, hiszen gyermekükről szervezett formában, szakemberek gondoskodnak.

A családi napközök előnyei között említhető meg, hogy akár nagyon kis igények kielégítésére is alkalmas a lakókörnyezetben, családi környezetben nyújtja a gyermekek számára a napközbeni ellátást. A kis létszám következtében rugalmasabban tud alkalmazkodni a gyermekek igényeihez, egyéni szükségleteihez az óvodához, vagy a bölcsődéhez képest. Előnye még, hogy képes munkalehetőséget teremteni hátrányos helyzetű kistérségeken is (dr. Nyitra Ágnes és Vokony Éva 2008).

A napközi annál is inkább képes munkahelyet teremteni, mivel a vezetése nincs szakképzettséghez kötve, tehát bárki vezethet családi napközit, mindössze egy tanfolyamon kell részt vennie annak, aki napközi működtetésébe kezd. A tanfolyamot a 29/2003-as ESZCSM rendelet szabályozza. Emellett fontos, hogy nagykorú, cselekvőképes és büntetlen előéletű legyen a szolgáltatást nyújtó.

Fontos alapelv a napközi működése során, az együttműködés a szülőkkel, illetve a szülők elsődleges szerepének elismerése. Érték és alapelv az egyéni bánásmód minden gyermek számára, a nemzeti-etnikai, vallási hovatartozás tiszteletben tartása, a gyerek állandóságra és önállóságra törekvésének tiszteletben tartása. Nagyon fontos a gyermek elfogadása és pozitívumainak megerősítése (1997. évi XXXI. törvény 43. §).

Ahogy azt már írtuk, a családi napközik előnyei, hogy a gyerekekkel kis létszámban foglalkoznak (5-7 fő), mindez lehetővé teszi a gyermekek személyre szabott gondozását. Több figyelem is jut egy-egy gyerekre, éppen ezért tudnak alkalmazkodni az egyéni szükségletekhez (liszt érzékenység, tartós betegség: asztma stb.).

Mivel családias környezetben zajlanak a foglalkozások, ezért a gyerekek számára sem annyira idegen a környezet, mint egy hagyományos óvodában vagy bölcsődében. Sokkal könnyebben kialakul a kötődés az óvodapedagógusok, gondozók irányába, és könnyebb az elszakadás is a szülőktől a családi napközikben.

A kutatás

A Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal munkatársa tájékoztatott, hogy 17 aktívan működő napközi létezik Debrecen területén. A megkereséseket követően 15 napközivel tudtam félig strukturált interjút készíteni. Az eredményeket a személyiségi jogok tiszteletben tartása mellett közlöm.

A napközik létrejötte mögött elsősorban a munkaerő piaci szándék (munkahelyteremtés), valamint a gyermekek napközbeni ellátásának megoldási szándéka húzódott. Több napközi vezetője kifejezte, hogy a családi napközikkel elő kívánják segíteni a szülők hatékonyabb munkaerő piaci integrálódását. Ugyanakkor a bölcsődei férőhelyszámok nem teszik lehetővé a gyermekek napközbeni ellátását. A napközik, melyeket megvizsgáltam 2008-2011 között jöttek létre. Egyetlen esetben talákoztam saját ingatlanon, a többi esetben bérelt ingatlanokban történik a gyermekek napközbeni ellátása. Mindegyik napközi kiváló együttműködést említett az önkormányzattal, kormányhivatallal. Viszont egyetlen esetben, Debrecen egyik kedvelt kertészájában működő napközi esetében emelném ki a közvetlen környezettel való leghatékonyabb együttműködést.¹

Mindegyik napközi igyekszik pályázni az állami normatíva mellett, hiszen ezt az összeget kevésnek tartják. A pályázás elsősorban eszközök beszerzése érdekében történik. A személyi háttér tekintetében elmondható, hogy főleg óvodapedagógusok, tanítók, fejlesztő pedagógusok dolgoznak a napközikben. A megvizsgált 15 napköziben találtam hasonlóságokat és különbségeket is. A legszembetűnőbb különbségek a térítési díjakban, illetve a szolgáltatásokban mutatkoztak. Mindegyik napközi kis csoportos formában működött, 7 fővel. Ez azért kedvező, mert így személyre szabottan tudnak foglalkozni a gyerekekkel, s nagyon hamar kiütköznek a magatartásbeli problémák is. Elmondható, hogy a 15 napközi mindegyike figyelmet fordít a gyermekek nevelésén, gondozásán túl a mozgásigényeik kielégítésére, emellett pedig kreatív foglalkozásokkal kötik le a kicsik energiáit.

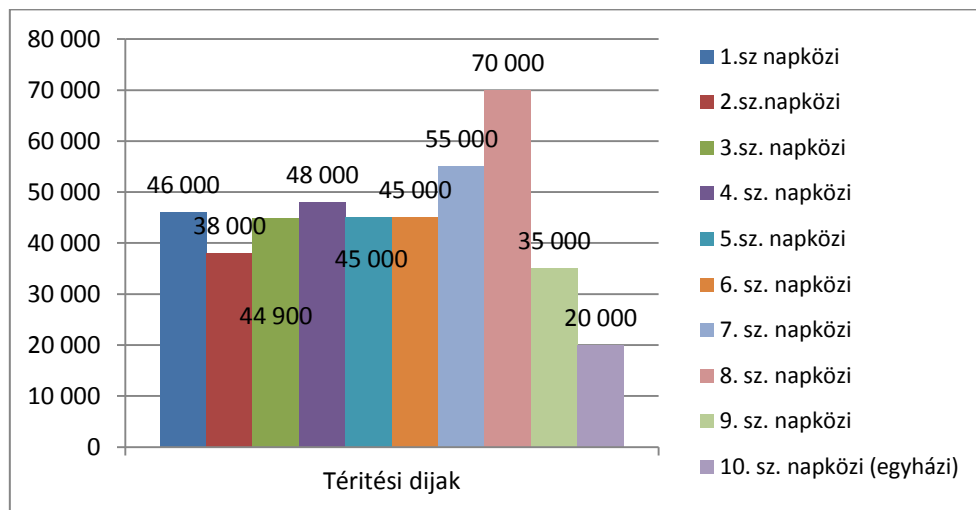
¹ Az itt élő emberek rendszeresen segítik adományaikkal a városrészben működő családi napközit.

A megvizsgált napközik többségében folyik angol nyelvoktatás is, hiszen ebben az életkorban a gyerekek sokkal fogékonyabbak erre. Helyileg a város eltérő részein helyezkednek el, ám a napközik szolgáltatásai hasonlóságokat mutatnak. Mindegyikük igénybe veszi az állami normatívát, ugyanakkor voltak olyan intézmények is, ahol ez kiegészül pályázati forrásokkal, önkéntes adományokkal és civil segítséggel (vegyes finanszírozás). A 15 napköziből csupán egy napközi volt egyházi fenntartású, s így részesült egyházi kiegészítő normatívában is.

Több napköziben van lehetőség a kisiskolások korrepetálására, ám mindössze egy napköziben volt ez működő szolgáltatás. A napközik csoportosításánál találtam tisztán állami² napköziket, ahol a térítési díjak fedezik a szolgáltatásokat, ugyanakkor vannak fél állami intézmények, ahol vannak bizonyos szolgáltatások, melyek minden napközibe járó megilletnek és vannak a gyakorlatilag piaci típusú napközik, amelyekben a szolgáltatásokért fizetni kell a térítési díjon felül. Szakdolgozatom mellékletében összefoglaltam a megvizsgált napközik térítési díjait, étkezési költségeit, a nyújtott szolgáltatásokat (Tóth 2013).

Ennek alapján kitűnik, hogy a térítési díjak 20 000 Ft és 70 000 Ft között vannak. Átlagosan 40 238 Ft ez az összeg. A legmagasabb a térítési díj a speciális étkezésű gyerekek esetében van, a legolcsóbb térítési díjakat az egyházi intézményben tapasztaltam, viszont itt nincs angol nyelvoktatás sem.

A vizsgált napközik összehasonlítása a térítési díjak szempontjából (Ft/hó)

Saját szerkesztés

Az étkezési költségek 500-680 Ft között ingadoznak, egy napköziben sem talákoztam 500 Ft alatti étkezési költséggel. Azokban a napközikben, ahol saját maguknak készítik az ebédeket magasabb a térítési díj összege. A napközik mindegyikében napi négyszeri étkezést biztosítanak teljes ellátás esetében, így a szegénység mértéke is kisebb a családi napközike járó gyerekeknél. Egyetlen napköziben talákoztam afro - amerikai származású gyerekekkel, s egyetlen alkalommal sem talákoztam roma származású gyerekekkel.

Interjúrészlet (egyházi):

² Állami napközinek tekintem azokat a napköziket, melyekben nem kell a szülőknek fizetniük a szolgáltatásokért extra költséget.

„vannak-e jellemző problémák a napköziben, például magatartás zavaros gyerek? Milyen a gyerekek összetétele, van-e roma származású gyerek a napköziben?”

Napközi vezető:

„egy gyerekünk van kicsi beilleszkedési zavarral, de roma származású, á..... az nincs”(Tóth 2013).

A cigány családoknál nagyobb az esély az elszegényedésre, hiszen ők az egyik leginkább érintett csoport a szegénység által, viszont nem találtam olyan családi napközit, amely a roma gyerekek hátrányait igyekszik csökkenteni. A napközikebe járó gyerekek szülei esetében csupán 1-2 alkalommal találkoztam az elmondások alapján olyan esetekkel, amikor a szülők munkanélküliek voltak.

Interjú részlet (1. sz. napközi):

„van-e olyan gyerek a napköziben, akinek a szülei munkanélküliek?”

Katalin:

„Nem jellemző, de volt néhány alkalom, amikor engedélyeztük munkanélküli szülőknek is, hogy behozzák gyerekeiket. Például egy kis gyerek már hónapok óta idejárt és a szülők elvesztették munkájukat, és nem tudták fizetni a térítési díjat, de a gyerek meg szeretett itt lenni.... ekkor édesanyám engedélyezte nekik, hogy csak az étkezésért fizessenek, s a térítési díjat, azt nem, de ez ilyen egyedi eset, meg ismertük a gyereket és a szülőket, de többnyire egykeresős családokból származnak, ahol többen vannak testvérek....” (Tóth 2013)

A napközik egész napos ellátás esetén napi négyzseri étkezést biztosítanak, ami ténylegesen csökkenteni látszik a gyermekek szegénységét. Annál is inkább, mivel az étrend kialakításánál külön figyelmet fordítanak az egészséges táplálkozásra, a változatos étrendre (zöldség, gyümölcs, hús). Emellett a gyermekek speciális táplálkozási igényeit, szokásait is igyekeznek figyelembe venni. A szegénység a gyerekek körében nem csupán az étkezéssel mérhető, hanem a társas kapcsolatokban is. A napközi lehetőséget nyújt a gyermekeknek a kortárs kapcsolatok kialakítására, a folyamatos fejlesztő foglalkozások pedig lehetőséget teremtenek a családból hozott hátrányok felszámolására.

A hipotézisem igazolódott, miszerint *a családi napközik csupán azoknak a gyerekeknek a szegénységét enyhítik, akik nem feltétlenül tartoznak a szegénységi kockázat által leginkább érintett csoportok valamelyikébe. Tehát a családi napközikebe íratott gyerekek szüleinek többsége dolgozik, elképzelhető, hogy háromnál kevesebben vannak gyerekek a családban, s egyébként anyagi helyzetükből adódóan tudnák finanszírozni a bölcsődei ellátást is.* A fenti interjúrészletekből is kiderült, hogy nagyon kevés a hátrányos helyzetű gyerekek száma a napköziben (roma származású, vagy munkanélküli szülők gyerekei). A gyerekek szülei dolgoznak, hiszen csak így tudják fizetni a magas térítési díjakat.

Kutatásommal, ha nem is maradéktalanul, de alátámasztható, a hipotézisem, hiszen a napköziben lévő gyerekek többsége olyan családokból származik, ahol a szülők mindegyike vagy legalább egyike dolgozik. Ugyanakkor vannak olyan gyerekek, akik nagycsaládból származnak, s ezt a napközi testvérkedvezményrel igyekszik elősegíteni. Azok a szülők, akik ki tudják fizetni a sokszor 70 000 Ft-ba is belekerülő családi napközi térítési díját, feltehetően képesek lennének finanszírozni a bölcsődét is, viszont itt hátrányként említhető meg, hogy a bölcsődei férőhelyek végesek, és zsúfoltak, szemben a kényelmesebb, családias légkörű családi napközikkal.

Jelen tanulmányommal az volt a célom, hogy rávilágítsak arra, hogy annak ellenére, hogy a családi napközik eszközként szolgálhatnának a gyerekszegénység mértékének enyhítésére, mégsem töltik be törvényileg meghatározott szerepüket. A kutatásom alapján elmondható, hogy épp azok a gyerekek nem tudják igénybe venni a családi napközik szolgáltatásait, akiknek a leginkább szükségük lenne hátrányaik kompenzálására.

Felhasznált irodalom

- ANDORKA RUDOLF (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Budapest, Osiris Kiadó
- ANTUOFERMO, MÉLINA AND DI MEGLIO, EMILIO (2012): *Population and Social Conditions*. In: *Eurostat* 2012/9 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-009/EN/KS-SF-12-009-EN.PDF letöltés ideje: 2013. március 26. 20:15
- CASTEL, ROBERT (1998): *A szociális kérdés alakváltozásai: a bér munka krónikája*. Budapest, Max Weber Alapítvány – Wesley Zsuzsanna Alapítvány
- Child Poverty Strategy. Investing in children: breaking the cycle of disadvantage*. European Commission 2013 https://Recommendation_Children_en.pdf letöltés ideje: 2013. március 27. 12:23
- CZIBERE IBOLYA (2009): *Gender ABC*. Debrecen, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék
- DARVAS ÁGNES ÉS TAUSZ KATALIN (2005): *Az óvoda lehetőségei a gyermekszegénység csökkentésében*. In: *Educatio* 2005/4 777-786
- DARVAS ÁGNES ÉS TAUSZ KATALIN (2006): *Gyermekszegénység*. Budapest, DEMOS http://www.biztoskezdet.hu/uploads/attachments/gyermekszegenyseg_darvas_tausz.pdf letöltés ideje: 2013. március 26. 20:25
- Eurochild* (2012): http://www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/ChildPoverty/Eurochild/Eurochild_statement_to_CY_Presidency_final.pdf letöltés ideje: 2013. április 23. 17:32
- European Commission Child Poverty Strategy (2009)* <http://www.poverty.ac.uk/reports-child-poverty-european-union/european-commission-child-poverty-strategy> letöltés ideje: 2013. március 17. 20:25
- EUROSTAT* (2012): <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> letöltés ideje: 2013. 03. 27. 13:11
- FERGE ZSUZSA ÉS DARVAS ÁGNES (szerk.) (2012): *Civil jelentés a gyerekesélyekről, 2011*. Budapest, Gyerekesély Közhasznú Egyesület
- FERGE ZSUZSA (1986): *Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből*. Budapest, Magvető
- FÉNYES HAJNALKA (2010): *A nemi sajátosságok különbségének vizsgálata az oktatásban. A nők hátrányainak felszámolása?* Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó
- FREY MÁRIA (1997): *Nők a munkaerőpiacon*. In: Lévai Katalin – Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 1997*. Budapest, TÁRKI Munkügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága
- GÁBOS ANDRÁS (2009): *A gyermekszegénység csökkentését célzó kormányzati beavatkozások – a szakirodalom áttekintése*. In: *Esély* 2009/5
- KONCZ KATALIN (1987): *Nők a munkaerőpiacon*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- KSH (2011): *2011. évi népszámlálás. A népesség és a lakosságállomány jellemzői*. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepszelo2011_2.pdf letöltés ideje: 2013. március 27. 11:35
- NYITRAI ÁGNES ÉS VOKONY ÉVA (2008): *Módszertani útmutató*. Budapest, Szociálpolitikai és Munkügyi Intézet Gyermekjóléti és Gyermekvédelmi Főosztály

- OECD (2012): http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-hungary_20752288-table-hun letöltés ideje: 2013.03.27. 11:52
- PATAKI ÉVA ÉS SOMORJAI ILDIKÓ (2006): *Szolgáltatásokkal a gyermekszegénység ellen. Szolgáltatásfejlesztési koncepció a gyermekszegénység elleni nemzeti programhoz.* Budapest, MTA GYEP
- TOWNSEND, PETER (1979): *Poverty in the United Kingdom.* London, Allen Lane and Penguin Books
<http://www.poverty.ac.uk/free-resources-books/poverty-united-kingdom> letöltés ideje: 2013. március 26. 20:40
- TÓTH IBOLYA (2013): *Küzdelem a gyermekszegénység ellen. Családi napközik Debrecenben. Kézirat.* Debrecen
- UNICEF (2013): http://unicef.hu/ismerje-meg/hirek/-/asset_publisher/CiTyNg8DVFBz/content/minden-2-magyar-gyermek-veszelyben letöltés ideje: 2013. 03. 27. 11:58
1997. évi XXXI. törvény A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV letöltés ideje: 2013. március 27. 11:37